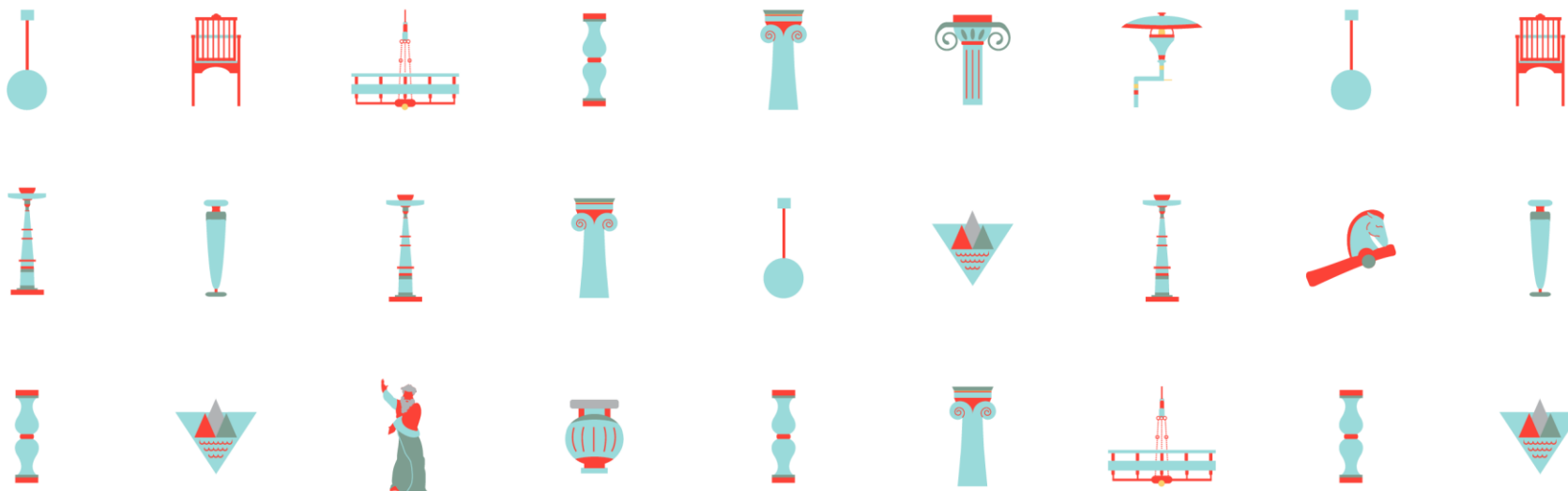

OBDELAVA NOVODOBNEGA ROKOPISNEGA GRADIVA, ZAPUŠČINSKIH FONDOV IN TVORJENIH ZBIRK V SLOVENSКИH KNJIŽNICAH

Marjeta Šušterčič, Narodna in univerzitetna knjižnica Ljubljana
Oddelek knjižničnih zbirk, Rokopisna zbirka

ROKOPIŠNO GRADIVO

- Ni objavljeno ali javno distribuirano, ni namenjeno javni uporabi
→ ne spada med publikacije in ni del običajnih knjigotrških poti
- Pridobljeno z darovi in nakupi
- Raznoliko gradivo (pisni viri, notno, slikovno, kartografsko, avdiovizualno in elektronsko gradivo ipd.)
→ knjižnice, arhivi, muzeji
- V knjižnicah del posebnih zbirk, pogosto domoznanskih

V knjižnicah hranimo:

- Zapuščine
- Ostaline
- Osebne in družinske arhive
- Arhive institucij
- Tvorjene zbirke
- Posamezne (rokopisne) dokumente

ROKOPISNO GRADIVO

- Raznoliko gradivo → različni načini popisovanja in umeščanja v knjižnične zbirke
ni enotnih usmeritev na nacionalni ravni
- Pobude za poenotenje in pripravo smernic (navodil) za bibliografsko obdelavo v sistemu COBISS.SI
- V NUK-u skupina za pripravo pravil za urejanje in bibliografsko obdelavo rokopisnega gradiva, zapuščin in tvorjenih zbirk v sistemu COBISS.SI
- Cilj: postaviti strokovne podlage v skladu z mednarodnimi katal. načeli
→ omogočiti enotno obdelavo gradiva (elementi opisa, relacije med njimi, iskanje in dostopnost do gradiva)

Struktura pravil

Poleg uvodnega besedila (Predgovor in Uvod) naslednji vsebinski sklopi:

- Terminologija in osnovna pojasnila o rokovanju z rokopisnim gradivom
- Urejanje rokopisnega gradiva
- Hierarhični (nivojski) model bibliografske obdelave rokopisnega gradiva
- Elementi bibliografskega opisa
- Format COMARC

Načela urejanja rokopisnega gradiva:

- ne–selekcija gradiva
- nedeljivost celote ne glede na obsežnost fonda, raznolikost gradiva in razsežnost časovnega obdobja (izjeme) – zelo pomembno
- ugotavljanje osnovne strukture fonda → osnovne skupine
- prilagodimo se vsebini posameznega fonda (zapuščine, arhiva)

Urejanje rokopisnega gradiva (zapuščine, ostaline, arhivi) – okvirna shema:

- Zaradi raznolikosti ni univerzalne ureditvene sheme
- Uporabljamo shemo nemškega jezikovnega območja:
 - osnovne skupine: osebi dokumenti, dela, pisma, korespondenca, drobno gradivo, knjižno gradivo z avtorjevimi opombami/zaznamki/korekturami, časopisni izrezki, tuji osebni dokumenti, tuja dela, tuja korespondenca, tuje zapuščine
- V posameznem fondu seveda ni vseh naštetih vrst rokopisnega gradiva, lahko se pojavi še kakšna skupina dokumentov, ki je ne moremo uvrstiti v naštete vsebinske sklope

UREJANJE ROKOPISNEGA GRADIVA

- podskupine, npr. v skupini osebni dokumenti:
 - matični osebni dokumenti (rojstni list, krstni list, poročni list, osebna izkaznica, potni list ipd.)
 - dokumenti o šolanju (spričevala, indeks, diploma ipd.)
 - dokumenti o službovanju (prošnje za zaposlitev, odločbe in pogodbe o zaposlitvi ipd.)
 - dokumenti o premoženju (o osebnih dohodkih, bančnih izpiskih, darilih, dediščini ipd.)
 - fotografije (osebne, družinske, službene/uradne itd.)
- vse podskupine lahko členimo naprej na ožje podskupine (predvsem v primeru, kadar so obsežne)
- kronološka (osebni dokumenti) ali abecedna (pisma, dela) ureditev znotraj skupin in podskupin

BIBLIOGRAFSKA OBDELAVA ROKOPISNEGA GRADIVA

Hierarhični (nivojski) model obdelave rokopisnega gradiva

- Izhodišče: urejanje zapuščin/arhivov/ostalin → odločitev za nivojski način obdelave
- Uporablja se za opis večdelnega fonda (predvsem zapuščine in arhivi)
- Kadar so deli fonda (skupine in podskupine) obsežni in/ali pomembni za uporabnike → prikazati jih želimo ločeno
- Možnost enostopenjskega (na nivoju celotnega fonda) in večstopenjskega (deli fonda) opisa gradiva
- Kombinacija osnovnega (opis celote) in dodatnega opisa podrejenih delov (fond - skupine - podskupine)
- Bibliografski opis celote in/ali bibliografski opisi podrejenih delov (skupine in podskupine)

BIBLIOGRAFSKA OBDELAVA ROKOPISNEGA GRADIVA

Hierarhični (nivojski) model obdelave rokopisnega gradiva

- Poteka od najvišje proti najnižji stopnji (nivoju)
- Cilj: identifikacija in opis celote in njenih delov ter odnosi in povezave med njimi
- Poljubno število nivojev, lahko do posameznega dokumenta (pismo, fotografija, zemljevid, partitura ...)
- Povezava s prvo nadrejeno enoto in s celoto (z najvišjim nivojem), npr:
pismo → korespondenca portreti → fotografije
pismo → zapuščina ali portreti → zapuščina

BIBLIOGRAFSKA OBDELAVA ROKOPISNEGA GRADIVA

Zapuščina

Osebni
dokumenti

Pisma

Korespondenca

Dela

Osebni dokumenti

Matični
dokumenti

Spričevala

Dokumenti o
službovanju

Fotografije

BIBLIOGRAFSKA OBDELAVA ROKOPISNEGA GRADIVA

Fotografije

Portreti

Družinske
fotografije

Uradne in službene
fotografije

Elementi opisa

- Bibliografski opis temelji na mednarodno sprejetem standardu ISBD
- Nabor elementov opisa sledi izhodiščem mednarodnih katalogizacijskih načel → zagotoviti enoten pristop za vse vire
- Elementi opisa izražajo attribute (značilnosti) entitet in odnose med njimi v skladu z modelom IFLA LRM (Library Reference Model)
- Elementi opisa omogočajo opis gradiva, povezovanje podatkov, iskanje, identifikacijo in dostopnost do gradiva
- Vir podatkov za bibliografski opis je opisovani vir in/ali drugi zanesljivi viri
- Elementi opisa: obvezni, priporočljivi, neobvezni
 - pogojno obvezni (če so podatki na voljo)
 - priporočljivo, da navedemo čim več podatkov

Obdelava rokopisnega gradiva v sistemu COBISS.SI

- Rokopisno gradivo je unikatno, knjižnice imajo specifične dokumente → zapisov ne prevzemamo
- Strukturiran opis po hierarhičnih nivojih:
 - najvišji nivo vedno predstavlja zapis za celoten fond (zapuščina, arhiv, zbirka)
 - najnižji nivo lahko predstavlja opis posameznega vira oz. dokumenta (npr. pismo)
 - hierarhijo lahko zaključimo tudi prej - z opisom skupine ali podskupine (npr. dela, poezija, pisma, korespondenca, fotografije ipd.)
 - lahko tudi zapis samo na enem nivoju – na nivoju fonda (zapuščine)
- Obvezni podatki → kriterij minimalnega nabora podatkov, ki še omogočajo identifikacijo vira
- Ustrezna polja v formatu za bibliografske podatke COMARC/B – za opisni (formalni) in vsebinski del katalogizacije

BIBLIOGRAFSKA OBDELAVA ROKOPISNEGA GRADIVA

- Možnosti in načini navajanja podatkov v formatih COMARC/B in COMARC/H s primeri
- Maske vnosa: Z - zbirni zapis (fond, skupine in podskupine)
N - neknjižno gradivo (posamezni dokumenti)
M - monografske publikacije
- Upoštevamo katalogizacijska pravila za posamezne vrste gradiva (slikovno, notno, kartografsko ipd. gradivo)

Obdelava rokopisnega gradiva v sistemu COBISS.SI pomembna polja

- Polje **100** - leto izida/nastanka (zapisa, prepisa, izdelave):
 - **100** oznaka za leto izida: b – publikacija, zaključena ...
 - j – publikacija z natančnim datumom izida
 - l – časovni razpon pri tvorjeni zbirki
 - ali druga ustrezna koda*
 - **100<c>** leto izida 1: letnica
najzgodnejše leto nastanka
 - **100<d>** leto izida 2: najkasnejše leto nastanka gradiva v fondu
lahko datum v obliki MMDD (0608)

BIBLIOGRAFSKA OBDELAVA ROKOPISNEGA GRADIVA

- Polje **101** - jezik enote
 - **101<a>** jezik besedila – izberemo ustrezen jezik iz kodirne sheme, lahko tudi več
 - če je jezikov več, lahko izberemo prevladujočega
- Polje **200** - navajanje naslova in odgovornosti
 - podatke prepíšemo z opisovanega vira ali drugega zanesljivega vira
 - če opisovani vir nima naslova, ga dodelimo (vključuje naj oznako vira, vsebine ali temo – npr. zemljevid, slike, pisma ipd.)
 - dodatna pojasnila navedemo v opombi

BIBLIOGRAFSKA OBDELAVA ROKOPISNEGA GRADIVA

Primeri: 200a Zapuščina Mateja Bora

200a Pisma

f Matej Bor

200a Pismo Otonu Župančiču

f Ivan Cankar

200a Pismo Ivana Cankarja Otonu Župančiču

200a Osebni arhiv Nika Grafenauerja

200a Abeceda

f Niko Grafenauer

200a Slike iz zapuščine Marija Kogoja

200a Društvo slovenskih pisateljev

e plakati

200a Korespondenca

f prejemnik pisem Matej Bor

→ kadar opisovani vir nima naslova, dodamo opombo v polju 300: Dodeljeni nasl.

BIBLIOGRAFSKA OBDELAVA ROKOPISNEGA GRADIVA

- Polje **200**:
 - **200<j>** obdobje nastanka gradiva
 - **200<k>** obdobje nastanka večine gradiva
 - podpolje/-i izpolnimo, kadar želimo v naslovu poudariti, iz katerega obdobja je gradivo
 - podpolji se uporabljata v zapisih za skupino virov (celoten fond, posamezne skupine in podskupine dokumentov)
 - posamezen dokument (npr. pismo) – le podpolje 200<j> (navedemo lahko polni datum, če je pismo datirano)

Primeri: 200a Zapuščina Mateja Bora

j 1900-1999

k 1935-1980

200a Pismo Iva Andrića Božidarju Borku

j 8. junij 1948

BIBLIOGRAFSKA OBDELAVA ROKOPISNEGA GRADIVA

- Polje **210** – kraj izida, založnik, leto izdelave, nastanka gradiva
 - vrednost drugega indikatorja je 1 – ni objavljeno ali javno distribuirano
 - kraj nastanka gradiva (samo kot prepis z vira - če je na viru)
 - podatek o zapisovalcu/prepisovalcu/izdelovalcu (samo kot prepis z vira))
 - navedemo leto ali obdobje nastanka (nastajanja) vira
 - če v opisovanem viru ni podatka o letu/obdobju nastanka, navedemo podatek iz drugega zanesljivega vira ali leto/obdobje nastanka ocenimo (življenjsko obdobje ustvarjalca, čas delovanja institucije ipd.)
 - navedeno lahko omejitve, kot so: pred ..., po ..., ok. ..., med ..., ne po ..., ne pred ...
 - navedemo lahko tudi prevladujoče obdobje

BIBLIOGRAFSKA OBDELAVA ROKOPISNEGA GRADIVA

Primeri: 200a Zapuščina Mateja Bora

j 1990-1999

k 1935-1980

210d 1990-1999 (prevladuje 1935-1980)

200a Cerkevna pesmarica / [zbral] A. Grum

210d [pred 1925]

200a Toccata / A. Poglietti

210d [ok. 1900]

200a Pismo Iva Andrića Božidarju Borku

210a Ljubljana

c Ivo Andrić

d 1948

200a Blejski grad / Matej Bor

210d [med 1930 in 1956]

BIBLIOGRAFSKA OBDELAVA ROKOPISNEGA GRADIVA

- Polje **215** - obseg vira
 - navedemo število in vrsto enot opisovanega vira
 - za vrsto enote uporabimo priporočen izraz, npr.: str., list, mapa, škatla, zvezek, snopič, zvočna kasetna, zemljevid, fotografija ...

Primeri: 200a Zapuščina Mateja Bora
215a 87 map

200a Blejski grad / Matej Bor
215a 6 nevezanih listov

200a Pisma Jakoba Aljaža
215a 1 mapa (25 pisem)

200a Zveza Maistrovih borcev
215a 17 fotografij

200a Pesmi / Karl Starc
215a 2 snopiča

200a Pismo Otonu Župančiču / Ivan Cankar
215a 1 list (2 str.)

BIBLIOGRAFSKA OBDELAVA ROKOPISNEGA GRADIVA

- Polje **251** - organizacija (ureditev) vira:
 - omogoča vpogled v strukturo (členitev) fonda
 - informacija, na katerem nivoju bibliografskega opisa smo
 - informacija o razvrstitvi gradiva - navedemo, kako je fond (zapuščina/arhiv/zbirka) urejen in kako je gradivo v njem razvrščeno
 - navedemo način razvrstitve gradiva v formalno ali vsebinsko zaokrožene sklope in način ureditve znotraj sklopov (npr. abecedno, kronološko)
 - Podpolja:
 - 251<a> struktura fonda (razdelitev na skupine, podskupine)
 - način ureditve gradiva (abecedna, kronološka)
 - <c> hierarhični nivo (podatek o nivoju opisa)

BIBLIOGRAFSKA OBDELAVA ROKOPISNEGA GRADIVA

1. primer: 200a Zapuščina Mateja Bora

251c Fond

a Zapuščina je razdeljena v osem skupin: I. Dokumenti; II. Dela; III. Pisma; IV: Korespondenca; V. Tuji dokumenti; VI. Tuja dela; VII. Tuja korespondenca; VIII. Gradivo

200a Dokumenti

251c Skupina I.

a Skupina je razdeljena v šest podskupin: I.1 Dokumenti o osebnem statusu; I.2 Dokumenti o službovanju; I.3 Delovne založniške in druge pogodbe; I.5 Biografije; I.6 Fotografije

BIBLIOGRAFSKA OBDELAVA ROKOPISNEGA GRADIVA

200a Fotografije

251c Podskupina I.6

a Podskupina se deli na: I.6.1 Portreti; I.6.2 Družinske fotografije; I.6.3 strokovna srečanja in proslave ; I.6.4 Rojstna hiša; I.6.5 Fotografije iz obdobja 2. svetovne vojne; I.6.6 Uprizoritve dramskih predstav

200a Korespondenca

251c Skupina IV.

b Pisma so urejena po abecedi pošiljateljev

BIBLIOGRAFSKA OBDELAVA ROKOPISNEGA GRADIVA

2. primer: 200a Založniški arhiv Slovenske matice : 1945-2001

251c Fond

a Arhiv je razdeljen v tri skupine: I. Arhiv; II. Zbirke; III. Razno

b Ureditev prve skupine je kronološka, znotraj posameznega leta je gradivo urejeno abecedno; druga in tretja skupina sta urejeni vsebinsko

BIBLIOGRAFSKA OBDELAVA ROKOPISNEGA GRADIVA

- Polje **461** – identifikacijska številka zapisa na najvišjem nivoju
 - polje izpolnimo, kadar je gradivo obdelano na več nivojih (stopenjski opis)
 - polje izpolnimo na vseh nivojih, razen na najvišjem nivoju (fond/zapuščina/arhiv)
 - navedemo ID številko zapisa na najvišjem nivoju (zapis za celoten fond/zapuščino/arhiv)
- Polje **462** – identifikacijska številka zapisa na vmesnem nivoju
 - polje izpolnimo v zapisih za vmesne nivoje, razen za zapis na prvem podrejenem nivoju, kjer izpolnimo le povezovalno polje za najvišji nivo (polje 461)
 - navedemo ID številko zapisa na vmesnem nivoju (skupina, podskupina) – ID številka zapisa za prvi nadrejeni nivo
 - povezava vedno vodi navzgor

BIBLIOGRAFSKA OBDELAVA ROKOPISNEGA GRADIVA

Primer 1: 200a Zapuščina Mateja Bora (ID=999999)

200a Osebni dokumenti (ID=888888)

4611 999999 (ID zapisa na najvišjem nivoju – zapis za zapuščino)

200a Fotografije (ID=777777)

4611 999999 (ID zapisa na najvišjem nivoju)

4621 888888 (ID zapisa na prvem nadrejenem nivoju)

BIBLIOGRAFSKA OBDELAVA ROKOPISNEGA GRADIVA

Primer 2: 200a Zapuščina Mateja Bora (ID=999999)

200a Dela (ID=666666)

4611 999999 (ID zapisa na najvišjem nivoju)

200a Dramatika (ID=555555)

4611 999999 (ID zapisa na najvišjem nivoju)

4621 666666 (ID zapisa na prvem nadrejenem nivoju)

200a Blejski grad (ID=444444)

4611 999999 (ID zapisa na najvišjem nivoju)

4621 555555 (ID zapisa na prvem nadrejenem nivoju)

BIBLIOGRAFSKA OBDELAVA ROKOPISNEGA GRADIVA

Polje	Ind.	Podpolja
001		an - nov zapis bm - večvrstno gradivo cc - zbirni zapis d1 - zapis na najvišjem nivoju 7ba - latinica
100		bl – časovni razpon pri tvorjeni zbirki c1918 d1978 hslv - slovenski lba - latinica
101	0	aslv - slovenski
102		asvn - Slovenija
200	1	aZapuščina Božidarja Borka j1918-1978
210	_ 1	d1918-1978
215		a17 map

BIBLIOGRAFSKA OBDELAVA ROKOPISNEGA GRADIVA

251		cFond aZapuščina je urejena v 10 skupin: I. Osebni dokumenti; II. Dela; III. Pisma; IV. Korespondenca; V. Tuja dela; VI. Tuja korespondenca; VII. Arhivsko gradivo društev, komisij ipd.; VIII. Časopisni izrezki; IX. Fotografije sodobnikov; X. Razno
300		aDodeljeni nasl.
317		aProvenienca: Miran Borko, Ljubljana
600		aBorko bBožidar f1896-1980
675		a929Borko B. c929(=163.6) - biografije Slovencev vUDCMRF12
702	_ 1	36736738 aBorko bBožidar 4929 - nosilec zapuščine
702	_ 1	3999999999 aBorko bMiran 4390 - prejšnji lastnik
856	4 2	u https://www.nuk.uni-lj.si/sites/default/files/dokumenti/2015/katalog_rokopisov.pdf zkatalog rokopisov NUK

BIBLIOGRAFSKA OBDELAVA ROKOPISNEGA GRADIVA

Polje	Ind.	Podpolja
001		an - nov zapis bb - tekstovno gradivo, rokopis cc - zbirni zapis d2 - zapis pod najvišjim nivojem 7ba - latinica
100		bl - časovni razpon pri tvorjeni zbirki c1918 d1978 hslv - slovenski lba - latinica
101	0	aslv – slovenski
106		ah - rokopis
200	1	aKorespondenca f prejemnik pisem Božidar Borko j1918-1978
210	_ 1	d1918-1978
215		a10 map (550 pisem)
251		c Skupina b Pisma so urejena po abecedi pošiljateljev

BIBLIOGRAFSKA OBDELAVA ROKOPISNEGA GRADIVA

300		aDodeljeni nasl.
461		199999
610		apisma
675		a929(044) c929 - biografije vUDCMRF12
702	_ 1	36736738 aBorko bBožidar 4660 - prejemnik

BIBLIOGRAFSKA OBDELAVA ROKOPISNEGA GRADIVA

Polje	Ind.	Podpolja
001		an - nov zapis bb - tekstovno gradivo, rokopis cm - monografska publikacija d2 - zapis pod najvišjim nivojem 7ba - latinica
100		bd – publikacija, zaključena ob izidu ali v enem koledarskem letu c1948 d0608 hslv - slovenski lba - latinica
101	0	aslv - slovenski
106		ah - rokopis
200	1	aPismo Iva Andrića Božidarju Borku j8. junij 1948
210	_ 1	clvo Andrič d1948
215		a1 pismo (2 str.) d29 cm
251		cEnota

BIBLIOGRAFSKA OBDELAVA ROKOPISNEGA GRADIVA

300		aDodeljeni nasl.
461		199999
462		18888
600		aAndrić blvo f1892-1975
610		apisma
675		a929Andrić I.(044) c929 - biografije vUDCMRF12
700	1	36687587 aAndrić blvo f1892-1975 4070 - avtor

BIBLIOGRAFSKA OBDELAVA ROKOPISNEGA GRADIVA

Pravila za obdelavo novodobnega rokopisnega gradiva, zapuščin in tvorjenih zbirk v sistemu COBISS.SI so osnovana na:

- trenutnih možnosti v katalogizaciji
- stanju v obstoječih katalogih rokopisnega gradiva
- možnostih, ki jih omogoča format UNIMARC

Predlagane so nove rešitve:

- v formatu COMARC (posamezna polja, povezave)
- vse v skladu s formatom UNIMARC → implementacija v COMARC
- nakazujejo uporabo konceptualnih modelov, ki pa v praksi še niso povsem uresničeni

→ Pravila so izhodišče za katalogizacijo, niso dokončna, dopuščajo možnost sprememb in dopolnitev

Hvala za pozornost!

